

Nőtörténeti séta Gödöllőn

REGINA Alapítvány, 2007

**A kiadványt összeállította:
Juhász Borbála**

**Tördelés, szerkesztés, grafika:
Pál Andrea**

**Felelős kiadó:
REGINA Alapítvány
www.reginanet.hu
reginainfo@reginanet.hu**

Első kiadás

**A kiadvány létrejöttét támogatta:
Svéda Dóra
Euconsult Alapítvány
Gödöllői Városi Könyvtár és
Információs Központ**

**Megjelent:
50 példányban**

Gödöllő, 2007

Nőtörténeti séta Gödöllőn

Összeállította: Juhász Borbála¹

Az emberiség fele, és szinte semmit sem tanulunk róluk történelemórán. A nő történelem célja láthatóvá tenni a történelem elfeledett nőit, és olyan kérdések alapján vizsgálni a múltat, amiket eddig a történészek fel sem tettek, ezért nem is kaphattak rá választ. Hol voltak a nők? Mit csináltak? Milyen nyomot hagytak? A történelem neves és névtelen férfi hősei nem erkölcsi fölényük miatt kerültek bele a krónikákba, hanem mert valamiért fontosnak tartották őket, ugyanis e könyvecske nőalakjainak megítélése is sokféle lehet, a fontos, hogy megértsük, róluk is nevezhetnénk el utcát, készíthetnénk köztéri szobrot, írathatnánk röpdolgozatot, mesélhetnénk róluk gyermekeinknek. Olvasó, ha olyan más fontos gödöllői nőalakról hallasz, aki kimaradt ebből az összeállításból, írd fel őt is saját jegyzeteidhez!

Blaha Lujza

Blaha Lujza (Reindl Ludovika 1850 Rimaszombat-1926 Budapest) a 48-as bujdosó vándorszínésznek állt katonatiszt és Ponti Lujza (innen beceneve, a Lujzi) színésznő gyermeke útközben születik meg, s a társulat együtt neveli fel. A szépen éneklő csodagyerekből a debreceni, majd a pesti Nemzeti Színház világhírű primadonnája lesz, az 1870-es években vásárol nyaralót a gödöllői Öreghegyen. Csepreghy Ferenc *Piros Bugyelláris* c. vígjátékának díszlete ihleti a berendezést. A Blaha Lujza-villa később gyakran látja vendégül Kaffka Margitot is az 1910-es években. A színésznő nevét egy egész városrész és egy már bezárt strandfürdő őrzi Gödöllőn.

Bossányi Krisztina (? - Gödöllő, 1727) Hamvay Ferenc volt az első olyan birtokosa Gödöllőnek, aki helyben lakott, a központban épített kúriájában. Hamvay Ferenc halála után a következő birtokos Kürty Vámosy özvegyének mostohagyermeké, Nagyugróczy Bossányi Krisztina lett. Ebben az időben a kúrián és a református templomon kívül a községet néhány vesszőből font, sárral tapasztott falú, szalmatetőű ház alkotta. A kemény kezű, „nagy természetű” földbirtokos

¹ G.Merva Mária, Jakab József, Őri-Nagy Cecília és mások munkáiból, valamint internetes források alapján.

asszony évtizedekig tartó birtokpereken és kivásárlással szerezte meg az őt megillető teljes örökséget, s így hatvanhét évig volt Gödöllő, a hozzátartozó Besnyő, Babat és Egerszeg pusztáinak földes asszonya. Bár két férje is volt (Szemere György és Ottlik György, II. Rákóczi Ferenc fejedelem udvarnoka), megtartotta lánykori nevét és bárói címét sem használta. Otthon is ő parancsolt, cselédeit is saját kezűleg pofozta fel. Jobban értett a pereskedéshez, mint sok fiskális, perben állott báró Stahremberg császári tábornokkal, a Forgách grófokkal, a váci püspökkel, sőt a kalandor Tillmann Ferdinánddal is. Még az olyan minden hájjal megkent fiskális sem tudta legyőzni, mint a majdani következő tulajdonos, I. Grassalkovich Antal (1694-1771), aki a XVIII. századi Magyarország egyik legnagyobb főura volt. A szegény nemesi családból származó Grassalkovich ügyvédként kezdte pályafutását 1715-ben. Egy évvel később már az udvari kamaránál dolgozott. Egyházi perekben elért eredményei révén 1720-tól a váci püspökség is alkalmazta őt, s ugyanettől az évtől III. Károly királyi jogügyi igazgatóvá nevezte ki. 1727-ben, a korabeli „rendszerváltás”-ban gazdagodott meg igazán, mikor a másfél évszázados török hódoltság utáni zavaros birtokviszonyok felülvizsgálatával és rendezésével foglalkozó Újszerzeményi Bizottság (Neoquistica Commissio) elnöke lett (itt kellett igazolni a földesuraknak és asszonyoknak, hogy a föld valóban az övék. Lásd Dargay Attila *Szaffi* című rajzfilmjét, mely Jókai Mór *Cigánybáró* és *Szaffi* című regényei alapján készült). A politikai hatalmában és vagyonában egyre gyarapodó Grassalkovich ekkor már egy egységes birtoktest kialakítását tervezte, amelynek központja Gödöllő lett volna. Ez Bossányi Krisztina halála után vált lehetségessé, amikor az örökösöktől sorban megvásárolta birtokaikat. Még 1741-ben megkezdte főúri lakhelyének megépíttetését, amely Magyarország legnagyobb alapterületű barokk kastélyaként ma is Gödöllő legfőbb nevezetessége.

Léda

Brüll Adél (Dióssy Ödönné, Léda, 1872 Nagyvárad-1934 Budapest) 1903 és 1912 között Ady Endre szerelmeseként a Léda versek ihletője volt. A nagypolgári zsidó asszony hadseregszállító és kormányfőtanácsos férjével hosszú időn át élt külföldön, 1923-ban (tehát jóval Ady halála után) vették az Erzsébet királyné út 14. szám alatti házat, a Praznovszky-villát (szomszédjuk volt Ambrus Zoltán író, ma a ház a Batsányi és Hajnóczy utca sarkán áll), ez lett Léda állandó lakhelye, bár Pesten is

tartottak fenn házat. A kétszintes, kastélyihletésű, eklektikus stílusban épült villához óriási őspark tartozott, a ház nagypolgári ízléssel volt berendezve. Szalon garnitúrája ma a

Gödöllői Városi Múzeum állandó kiállításán látható. Brüll Adél száműzetésnek érezte a gödöllői életet, állatokkal vette körül magát, kilenc németjuhász kutya, galambok, becézett tyúkok voltak kedvencei. Helyiekkel nem tartott kapcsolatot, csak dr. Berente István orvossal, vendégeik Pestről jöttek ki (pl. az Ady verseket megzenésítő Reinitz Béla barátnője, Héderváry Böske, aki hosszú levelekben számolt be gödöllői látogatásairól.) Léda egy csúnya bőrbetegségben halt meg (pemfigusz), ami lassan hatalmasodott el rajta, s elterjedt az a hír, hogy valójában a szifiliszt kapta el Adytól, ezért az emberek a fertőzéstől tartva kerülték őt. Halála után férje kirakta a házból Léda hűgait, Bertát és az értelmi fogyatékos, gondozásra szoruló Margitot, akik szegény körülmények között éltek életük hátralévő éveiben. Léda már nem érte meg, hogy 1944-ben a Kossuth utcai imaházban és iskolában kialakított gettóba tereljék (ma helyszínén bölcsőde), majd onnan május 28.-án a hatvani cukorgyárba telepítsék át őket, ahonnan kétheti tartózkodás után három napon át utaztak Auschwitzba.

Cservenka Ferencné

Cservenka Ferencné (1918-), - eredetileg szövőnő - a Kádár korszak kevés női politikusainak egyike, akik nagy hatalomra tettek szert, már 1949-től az MDP Központi Vezetőség munkatársa az agit.prop.osztály alosztályvezetője, az MSZMP Pest megyei Bizottságának első titkára, a budapesti pártbizottság titkára, a Központi Bizottsági Tagja (1957-1988), 1958-tól Gödöllő Országgyűlési képviselője, az országgyűlés alelnöke. A Ganz gyárhoz és az Egyetemhez kötődő városfejlesztések nyomán

lett város Gödöllő 1966-ban, amiben Cservenkánénak nagy szerepe volt. 1989-ben az egyik első helyi demokratikus megmozdulások egyike volt, mikor parlamenti visszahívását kezdeményezték.

Erzsébet királyné

Erzsébet von Wittelsbach, Sissi (1837 München-1898 Genf) osztrák császárné, magyar királyné, Ferenc József felesége. Egyéniségének és a magyarok iránt érzett szeretetének köszönhetően máig az egyik legnépszerűbb történelmi személy Magyarországon. Gyermekkorát neméhez és társadalmi rangjához a korban nem illő szabadságban töltötte, sokat lovagolt és túrázott apjával, a bohém és nagy utazó II. Miksa bajor herceggel, aki majdhogynem fiúként nevelte kedvenc kisebb lányát, akit nem szántak kormányzásra, bár a sport mellett szívesen írt verseket is kedvenc költője, Heine stílusában. A lenyűgözően szép Erzsébet tizenhét évesen lesz unokatestvére, Ferenc József felesége, dinasztikus házassága egyben szerelmi is, mely a korban nagyon ritka. A spanyol etikett szerint élő bécsi udvarban (melyhez pl. az is hozzá tartozik, hogy nincs

mellékhelyiség, szükség esetén egy spanyolfallal választanak le egy ablakmélyedést, és egy hordozható árnyékszékot hoznak – Sissi nem kis megrökönyödésére) anyósa, s egyben anyai nagynénje, Zsófia hercegnő ádáz harcot kezd „rebellis” menyé ellen. Első három gyermekét azonnal a szülés után elveszik tőle, s mások nevelésére bízák, a birodalom ügyeiért munkamániásan dolgozó férje már első gyermeke születésekor szeretőt tart. A szabadsághoz szokott nő egyetlen kiútja a neuraszténias betegség, különböző kúrák ürügyén mind több időt tölt távol az Udvartól utazással.

Királynői kötelessége, hogy megtanulja Magyarország történelmét és valamelyest a nyelvét is, de ő beleszeret a magyarokba, talán nem kis mértékben épp azért, mert anyósa gyűlöli e rebellis népséget. Olvasónőjén, Ferenczy Idán keresztül tökéletesen megtanult magyarul, valószínűleg rajta is múltott a kiegyezés, s ha csak tehetett Budán töltötte idejét. Ha Erzsébet ma élne, valószínűleg mint híres sportolót ismernénk, elsőrangú lovas volt ugyanis, aki ugratásban, hajszában és műlovardai, cirkuszi mutatványokban is felülmúlta mestereit. Ne feledjük el, ekkor még nő nem ülhetett lovon átlavetett lábbal, tehát bravúrajait női nyeregben, oldalt ülve, kicsavart felsőtesttel kellett véghez vinnie. Gödöllő és Máriabesnyő lovasversenyek és vadászatok gyakori helyszíne volt, a kastély lovardáját is ő bővítette ki. Az 1867-ben megtörtént kiegyezés az Osztrák–Magyar Monarchia megalakulásához vezetett. Erzsébet ekkor férjével együtt Budára utazott, ahol magyar királyi párrá koronázták őket június 8-án a budai Nagyboldogasszony-, azaz Mátyás-templomban. Ősi hagyomány szerint koronázáskor a nemzet megajándékozta a királyt, a király a nemzetet. A királyi pár az Erzsébet által kedvelt gödöllői, hajdani Grassalkovich-kastélyt kapta ajándékkul (ahová egyik lovas barangolása alkalmával került el) a hozzátartozó birtokkal és 100 000 Ft aranyat. A koronázási ajándékot (százezer forint aranyat) a szabadságharc honvédei, özvegyei, árvái és rokkantjai számára ajánlották fel (valószínűleg a királyné közbenjárásának köszönhető a király rendkívül nagylelkű gesztusa). Megromlott házasságában tíz év szünet után, tíz hónappal a koronázást

követően, 1868. április 22-én Budán megszületett negyedik gyermekük, Mária Valéria, akit sokan „magyar gyermeknek” is neveztek (főként gúnyolódásból, ezzel célozgatva az Erzsébet és Andrássy viszonyáról szóló alaptalan pletykára). Őt már csak maga nevelte, anyósának nem hagyott befolyást, csak magyarul beszélt vele, s most élhette meg igazán anyaságát, sokat játszott vele, mindenhová magával vitte, és komoly barátnői viszony alakult ki közöttük. Valéria gyermekkorában sok időt töltött Gödöllőn, magyar dajkái voltak, de a sors fintora, hogy nem szerette a magyar nyelvet, és legnagyobb lázadása az volt, hogy apjával németül kezdett el beszélni.

Erzsébet volt a történelem egyik első jegyzett anorexiása. Kórosan vigyázott karcsúságára, 172 centijéhez képest 49-50 kg között mozgott, különböző „kúrákat” próbált ki, pl. egy időben csak tejet ivott, de alapjában véve semmit sem evett. Élete végén napi adagja egy ibolya-fagylalt volt némi narancssal. Mindehhez mániákusan edzette testét, lovagolt, és 9-10 órás gyalogtúrákat tett, agyonhajszolva kísérőit. Mikor isiásza miatt eltiltották a lovaglástól, tornagyakorlatokat végzett modernül felszerelt tornatermeiben. Semmiképpen ne állítsuk hát őt leányaink elé példaképül, mint a modern szépség és fitness királyi előfutárát, mert egy súlyosan depressziós nő beteg testtudatát dicsőítenénk csak.

Életének kétségtelenül legnagyobb tragédiája trónörökös fia halála. A nőfaló, kábítószerfüggő Rudolf 1889-ben Mayerlingben elkövetett öngyilkossága olyan sokkhatással volt rá, hogy azt követően már semmiféle becsvágyat nem mutatott, hivatalos megjelenéseinek számát még jobban csökkentette. Legendásan szép, bokáig érő haját levágatta és élete végéig nem tudott szabadulni a lelkiismeret furdalástól, hogy nem tudott olyan viszonyt fenntartani a fiával, amire szükség lett volna. Hangulata és idegállapota egyre rosszabb lett, spiritiszta hajlamai felerősödtek, többek között ebben keresett menekvést depressziója elől. Keveset tartózkodott Bécsben. Utolsó éveit utazgatással töltötte, feketébe öltözve, „mater dolorosa”-ként vándorolt inkognitóban, Hohenembs grófné néven. A magyar után új szerelme az újjörög nyelv lett, főleg Görögországban időzött, ahol kastélyt is építtetett, az Achilleiont. Genfben tartózkodott éppen, amikor Luigi Lucheni olasz anarchista 1898. szeptember 10-én a genfi tó partján egy reszelővel szíven szúrta a királynét. A merénylet saját bevallása szerint le akarta szúrni egy királyi család valamelyik tagját, mindegy, hogy kit. Gödöllőn park őrzi Erzsébet királynő nevét, benne áll a róla készült szobor, 2007 Erzsébet királyné emlékévé a gödöllői király kastélyban.

Ferenczy Ida

Ferenczy Ida (1839, Kecskemét – 1928, Bécs), az „ereklyés hölgy”. Neve örökre elválaszthatatlan marad kedves úrnőjétől, Erzsébettől. Kevés példa van rá a magyar történelemben, hogy egy fiatal vidéki lány, aki bár nemes, de nem főrangú, ilyen előkelő helyet töltsön be a királyi udvarban, És még kevesebb arra, hogy ezt a posztot arra használja fel, hogy minden befolyását és ismeretségét latba vesse hazája és szülővárosa előrehaladása érdekében. Ferenczy Ida 1839-ben látta meg a napvilágot Kecskeméten, neveltetése nem lépte túl a korabeli vidéki város lehetőségeit, ugyanis hiába volt már akkor is főiskola Kecskeméten, oda lányok nem járhattak. A fiatal nő, aki már ekkor is éles elméről, magas intelligenciáról és jellemeszilárdságról tett

tanúbizonyyságot a magánoktatásokon túl önképzéssel, saját erejéből igyekezett növelni a tudását. A felolvasás művészetére Karlovszky Gusztávné Miticzky Ida író tanította Ferenczy Idát, aki 1862-ben került Kecskemétre, amikor férjét főügyésszé nevezték ki oda.

Erzsébet császárné 1863-ban határozta el komolyan, hogy magyarul kezd tanulni és egy évre rá már olyan jelentős előrehaladást tett a magyar nyelvi tanulmányokban, hogy olyan kísérőnőt keresett, akivel ezen a nyelvet tud beszélgetni. Az elé terjesztett listáról az utolsó helyen megnevezett hölgy arcképét kérte, s az annyira megtetszett neki, hogy azonnal magához is rendelte Ferenczy Idát, és a találkozás után őt vette maga mellé társalkodónőnek. Hogy az egyszerű nemesi sorból származó Ida neve hogy került fel ennek a listának az aljára az mind a mai napig vitatott. A feltételezések általában Deák Ferenc és Almásy grófné nevét szokták említeni, de Erzsébet valószínűleg azért választotta a listáról a vele csaknem egyidős lányt, mert az nem Zsófia anyósa belső udvari embere volt. Erzsébet, aki a bécsi udvarban egyedül érezte magát, azonnal megszerette Idát, a kezdeti időkben napjai nagy részét vele töltötte. A magyar nyelv valóságos „titkos nyelvűvé” vált közöttük, s a császárné egy alkalommal így írt róla: „Ida nekem nem felolvasónőm, Ida nekem barátnőm!” 1866-os magyarországi útját követően Erzsébet gyakran váltott leveleket és híreket Ferenczy Idán keresztül Andrássy Gyula gróffal, majd később Deák Ferencsel is. Ám Ida nagy szerepet játszott abban is, hogy a császárné a későbbiekben közvetlen levelezést tudott folytatni Jókai Mórral és Eötvös Józseffel is. Bármennyire szerette is Erzsébet Idát, mivel köznemesi származása miatt nem lehetett udvarhölgy, ezért nyilvános megjelenéseire nem kísérhette el úrnőjét. Emellett azért Erzsébet kijárta férjénél, hogy Idát brünni alapítványi hölgyé nevezzék ki, ami az arisztokrata asszonyokhoz hasonló rangot jelentett a számára. Ida is első pillanattól kezdve szerette és tisztelte Erzsébetet. Ismerte minden titkát, gondozta és intézte legszemélyesebb levelezését. Annyira óvta a titkait, hogy a levelekből ollóval kivágta

azokat a részeket, melyekről úgy vélte, nem tartoznak az utókorra. (Ezért az 1892-ben megjelent *Kedves Idám!* című leveleskönyvében sok Erzsébet királyné által írott levél hiányos.) Bizalmas kapcsolatukat jól mutatja Karafiáth doktor leírása, mely szerint Erzsébet császárné gyakorta szenvedett álmatlanságban, s ilyenkor Ferenczy Ida az ágya szélén ült és szóval tartotta úrnőjét; kellemes, lágy hangján elmesélte gondolatait, ifjúkori emlékeit és tréfás adomákat mondott, amíg Sissi meg nem nyugodott. Emellett Ida szobái a Burgban és Gödöllőn is közvetlenül Erzsébet szobáihoz csatlakoztak.

A királyné halála porig sújtotta. Árva lett a szó legszorosabb értelmében, hisz királynéja volt élete értelme. 34 éven át volt hűséges felolvasónője és barátnője. Kedvéért feladta az önálló otthonteremtés lehetőségét, a férjhezmenetelt, a gyermekáldás örömét. A genfi tragédia után a királyné udvartartásának ki kellett költöznie a Burgból. Ida először a Reisnerstrassén bérelt lakást, majd kiköltözött Schönbrunnba. Szalonja az osztrák és magyar közélet számos személyiségének találkozóhelyévé vált. Szeretétét átruházta úrnője gyermekeire, Gizellára és Mária Valériára. A kisebbik leánnyal végig személyes levelezésben is állt. Élete végéig Erzsébet emlékének élt. Maga köré gyűjtötte az elérhető relikviákat és egyik fő szervezője volt a budai Erzsébet Királyné Emlékmúzeumnak. (Az 1908. január 15-én nyílt múzeum jelentős látogatottságnak örvendett, majd a II. világháború alatt komoly kárt szenvedett.). A Gödöllői Királyi Kastélymúzeum 2004-ben emlékkiállítást rendezett róla.

Görögné, Beke Margit (1890, Gödöllő-1988 Gödöllő) író, műfordító. 1920-tól kezdve fordít norvég, angol, francia majd orosz nyelvből. Beke Manó matematikus leánya, Görög Imre műfordító felesége. Zsidó származása miatt 1944-et a sárga csillagos házban vészelte át. Gyermekpszichológiai könyvéről a Nyugatban Dienes László² írt kritikát:

Görögné Beke Margit: Ata könyve (Singer és Wolfner 1915.)

Kicsi könyv, mint a kis lány, akiről beszél, de azért megérdemli a megemlékezést, mert az van benne, amit ritkán találunk a gyermekekről írt kisebb-nagyobb tanulmányokban, a gyermeki lélek művészi megértése. A gyermek egyszerre komikus és fölemelő, a gyermekekben egyformán benne van a csodálatos és a mulattató, mondja Beke Margit. E meglátás szemléltetésére összehordott megfigyelései bizonyára rendszerteleneknek fognak feltűnni a gyermek lelkét ok és okozat egymásutánjában tanulmányozó tudós előtt s nem fogja kielégíteni a problémák egyszerű felvetése és az egy-két példában adott rövid felelet. De az, aki a művész szemével tudja nézni a dolgokat, fel fogja fedezni a belső titkolt rendet e látszólag szertecsapongó kis könyvben s a még emberré nem vált pici gyermek lelkének egy mély jellemvonása megértéséhez közelebb fogja vinni. Beke Margitot az

² 1899—1953 író, könyvtáros, kommunista, a Huszadik Század c. folyóirat köré csoportosuló szellemi kör tagja, Szabó Ervin tanítványa, 1919-től 1945-ig emigrációban él a Tanácsköztársaságban betöltött szerepe miatt, felesége Götz Irén vegyész, aki az első magyar nő volt, aki katedrát kapott

érdekli kis gyermekében, ami már bennünk nincs meg, a természetes ösztönök zavartalan játéka. Ebben gyönyörködik s ennek szépségét akarja velünk megéreztetni. Ez az, ami a gyermekben fölemelő. Belátást nyit saját agyonkultivált lényünk titkaiba s a kis gyermek kultúrán kívüli életén keresztül közelebb visz önmagunk megértéséhez. Ám a gyermek kicsi ősember is, ki idegen világba tévedt. Megfordított Robinson. S ez lényének komikus oldala. A gyermek tanul s tanulása az utánzás. Utánozza a felnőtteket. S olyat is utánoz, válogatás nélkül, ami még nem neki való. Ezért komikus. Mert nem annak mutatkozik, ami, hanem annak, ami lesz. Sok formát használ, mely még üres s csak később lesz tartalma valamikor. Innen a sok komikus mozdulat, hangsúly, szó, mely akkor a legmulatságosabb, mikor véletlenül értelme van. Amikor a nem tudás egészen a tudás ruhájába öltözik, mondja Beke Margit. A stílusnak gyakorlatlan tollra való hibái ne riasszanak vissza senkit e mélyen járó kis könyv élvezésétől. (Dienes László Nyugat 1916/6)

Kosztolányiné

Kosztolányi Dezsőné, Harmos (Schlesinger, Görög) Ilona (1885 Budapest- 1967 Budapest) színésznő, író.

Jómódú zsidó polgári családból származik, tíz testvére van. Pesti bérházukból kora tavasztól késő őszig Gödöllőre költöztek, egy bérelt kertes házba, apja innen járt be vonattal dolgozni. Az akkor több fürdővel és pezsgő társasági élettel büszkélkedő Gödöllő kedvelt nyári nyaralóhelye volt a pesti polgárságnak, a falusiak fontos bevételi forrása volt, hogy afféle falusi turizmusként kiadták házukat, és főztek a nyaralókra.

1913-tól a rá testvérként hasonlító Kosztolányi Dezső (Dide 1885-1936) felesége lesz. Saját szakmájával lassan felhagy :”Ez lett a sorsom. Eredetileg színésznőnek készültem, számos kisebb-nagyobb szerepben fel is léptem. Férjem nem ellenezte pályámat, de egyre többször mondogatta: Hát jó ez neked? Kielégít ez téged? Hát nem jobb neked itthon, mellettem?...Lassan észrevétlen szervezett be magának Dide munkatársának, valósággal beszippantott az életébe. Nappal nem is hiányzott a színház, de harminc éven át minden éjjel álmomban a színpadon voltam, szerepeimet álmodtam végig.” (egy rádiónyilatkozatból). Ellenben elkezd írni, fordítani. Legismertebb művei a férjéről és Karinthyról írt életrajzok, és a háború után kiadott Holocaust- naplója, a *Tüzes cipőben*, (1948 és 2004), mely a fiával átélte bujkálásának krónikája. *Burokban születtem* c. önéletrajzát Borgos Anna gondozásában 2003-ban adták ki. A remekmű *Édes Anna* az ő ötlete nyomán születik meg, talán gyerekkori cselédjükről, a rimaszombati Jáger Máriáról mintázza, akiről sokat ír önéletrajzában. 1915-ben születik meg fia, Ádám. Férje 1933-tól rákos beteg, folyamatosan műtéteken esik át, halála előtt egy évvel szerelmes lesz egy szanatóriumi társába, de már nincs ideje elválni Ilonától. (Kép: Aba-Novák VilmosKosztolányi Dezsőné fiával, Ádámmal, 1923)

A közeli búcsújáróhelyen vasárnaponként piros és sárga mézeskalácsgyöngyökből , fehér cérnára fűzve olvasók csörögnek kislányok, fiúk nyakában, olcsó szentképeket vásárolunk megtakarított krajcárjainkon; cselédeinknek, magunknak visszük, mind nálunk maradhat, a mi kezünkben lehet, üveg alatt a csodatévő Mária a kis Jézussal.

Estefelé a vadkörtés kiserdőn, hazamenet kórusban szól az önkínzó, öngúnyolódó nóta: „Szalmaszál a vízben...De úgy ám, de az ám, huncut a zsidó...Erger Berger Schlossberger, minden zsidó gazember...Slézinger, ne hagyj magad...s Legszebb név a Goldstein Számi...”

Parasztgyerekek csúfondárosan kiáltoznak: „Zsidó, zsidó...”, s hozzáfűznek csengő rímekben egy képtelen megállapítást, amelyben azzal vádolják őket, hogy olyan helyről isznak, ahonnan egyáltalán nem szokásos, ők pedig gyorsan, gyorsan, szinte egyidejűen visszakiáltanak: „Paraszt,paraszt”, s azzal vádolják őket, ugyancsak rímesen, hogy olyasmibe harapnak, amibe nem volna célirányos.

Boldog és boldogtalan, okos és ostoba, jó és rossz gyerekhad ebben az áldott és ellenséges világban.

„Zsidó, zsidó, paraszt, paraszt!” Egymást csúfolják, és egymást szeretik, közük van egymáshoz, örülnek egymásnak. A zsidó, mert van valaki, aki megalázott, mint ő, ősi, mint ő, s a paraszt, hogy íme úr, s mégis lehet bántani. Az úri nem zsidók távol vannak mindkettőjüktől, lenézik mind a kettőt. A gyerekek is. A Mucik és Cicák, Dódik és Bódik, ápolt szókeségükben, aranyláncon függő védőérmekkel nyakacsájukon elhúzódnak tőlük, nem vegyülnek velük, de azért nem baj, mert a réteken futball-és mitalabdák röpködnek, gurulnak, a vasúti vendéglőben hideg, szőke sört isznak a felnőttek, s a nyári gyerekbálokon színes papírpontocskák hullanak fényes fejünkre, mintha valami égi kalauz lyuggatta volna ki az angyalok villamosjegyeiből, papírszalagok bonyolódhatnak jól táplált s mégis oly vézna testiünk köré, míg szépen, illedelmesen járjuk a csárdást és polkát a ragyás Bélacigány bandájának édes hangjára. (Burokban születtem, 117.o.)

A király gyerekeinek sincs mindnek jó dolga. Például Rudolf trónörökösnek se volt. Szenvedett az életben, és meg is halt fiatalon a Vecsera miatt. Erről Mari mesél nekem sokat. Olvastam is füzeteket, mama azt mondja, ponyva, „Vecsera bárónő titka”. Rudolf trónörökösről a molnárné is mesélt lent a malomtónál. A parasztasszonyok nem törődnek azzal, hogy én még kislány vagyok, úgy beszélnek velem, mintha nagy lennék. Előttük én se szégyellem magam úgy, mint a nagyságák előtt.

- Idejárt le a tóra vadkacsára vadászni ez a Rudolf – mesélte- s ha a menyecskék meg a lányok ruhát mostak a tó szélibe, odament hozzájuk, s emelgette a szoknyájukat. Azok csak nevettek, egy menyecske a kezére is csapott. Egy lány, Konkoly Juli, Konkoly Kovácsnak a lánya, nagyon szép lány volt, bement vele az ingoványba. Mondtam is az anyjának, te Mári, kivirágzott a rozsmaring a kertetekbe. Megkurvul a lány. Meg is kurvult. Gyereke lett, de meghalt, ő is, a gyerek is.

Félve nézem, nem virágzik-e kertünkben a rozsmaring. Félek, hogy megkurvul a lány. Nem tudom egészen, mi az, de tudom, ha lánynak gyereke születik, az a legborzasztóbb. Rozsmaring, ingovány, kurva, gyerekszülés egyet jelent. (92.o.)

Legéndi Julianna (1846 Szada- 1922 Szada) Mária Valéria dajkája Gödöllőn. Lásd a Párhuzamos életrajzok című részt!

Mária Valéria

Mária Valéria (1868 Buda- 1924 Wallsee) Mária Valéria 1868. április 22-én született Budán. 328 év után először történt meg, hogy hatalmon lévő uralkodó utóda Magyarországon látta meg a napvilágot. 1868-ban járunk – egy évvel az osztrák-magyar kiegyezés után, amelynek létrehozásában nem kis szerepe volt a császárnénak. Éppen ezért Mária Valériát mindenki a magyarokhoz és Magyarországhoz rendkívül ragaszkodó királyné kiegyezési ajándékának tekintette. Többek között ennek is köszönhető, hogy a kis főhercegnő a „magyar kislány” jelzőt kapta. Rónai Jácint püspöknek köszönhetően a főhercegnő

magyar nemzeti szellemű nevelésben is részesült. Tizenöt éves korától a bécsi dr. Karl Ferdinand Kummertől tanult németet, irodalmat és történelmet. Mária Valériát leginkább a szépirodalom érdekelte, s ebben verselgetni szerető édesanyjára hasonlított. Verseit németül írta. Édesanyjával közösen adták ki az *Egy ős délen* című könyvet. Mária Valériának 1884-ben önálló verseskötete is megjelent. Kedvelte a színjátszást, ő maga is írt színműveket, amelyeket udvari színészek mutattak be a császári családnak. A szépirodalom mellett leginkább a festészet foglalkoztatta, azon belül is a virágok és a látképek.

Erzsébet különbséget tett gyermekei között. A trónörökös Rudolf például mindent megtett annak érdekében, hogy anyja rokonszenvét elnyerje, de eredménytelenül próbálkozott. Rudolf feleségét, a belga király lányát, Stefániát pedig egyenesen ki nem állhatta Erzsébet. A sors ironiája, hogy fia tulajdonságaiban nagyon is hasonlított anyjára, míg Mária Valéria egészen más alkat volt – Erzsébet mégis őt imádta. Ferenc József szintén nagyon kedvelte legkisebbik gyermekét. Valéria megfontolt volt, szerény és mélyen vallásos. A férjválasztásban édesanyja volt Mária Valéria segítségére. Akárcsak Erzsébet, a lánya is szerelemházasságot kötött – az előírt dinasztikus házasság volt azon kevés dolgok egyike, amelyben anya és lánya egyetértett, mindketten elítélték. Mária Valéria választása a Habsburg család toscanai ágából származó Ferenc Szalvátor főhercegre esett, aki egyébként harmadfokú unokafivére volt. Esküvőjükre 1890. júliusában került sor a család kedvelt nyaralóhelyén, Ischlben. A nászmiséen maga az ismert zeneszerző Anton Bruckner orgonált. Valéria testvérének, Rudolfnak egy évvel korábbi tragikus halálára való tekintettel azonban nem rendeztek nagy ünnepséget. Ferenc és Valéria boldog házasságából tíz gyermek született. Mária Valéria nem kedvelte a nagy nyilvánosságot, ezért a bécsi udvartól távol, Wallseeben éltek.

Mély vallásossága széleskörű jótékonyági tevékenységében is megnyilvánult. A bécsi Ringtheaterben kitört, több száz áldozatot követelő 1881-es tűzvész után odaadóan törődött a tűz áldozataival, és azok hozzátartozóival. Az I. világháború alatt katonai kórházat rendezett be a wallseei kastély egyik épületében, majd a későbbiekben ugyanott megalapította a „Mária Valéria Szegénykórház és Öregek Otthona” nevű intézményt. Ez utóbbi hatására kezdték „Wallsee angyalának” nevezni. Emellett kolostorok és templomok működését finanszírozta, alapítványokat hozott létre a szegények megsegítésére, valamint hét jótékonyági egyletnek is védnöke volt és maga is tett jótékonyági alapítványt. Szintén az elesettek iránti elkötelezettségének példája volt a budapesti Mária Valéria-telep (a mai József Attila lakótelep a IX. kerületben), amelyet 1915-ben alapított szükségkórházként, később barakkjai nyomorteleppé váltak, 1957-ben bontották el.

Az első világháborút követően a Monarchia széthullott. A Habsburgok 1919. évi trónfosztásakor Mária Valéria aláírta azt a nyilatkozatot, amelyben lemondott a család uralkodói igényeiről, minek fejében vagyonát megtarthatta. Nem hagyta el Ausztriát, Wallseeben halt meg 1924. szeptember 6-án. Az alsó-ausztriai Sindelburgban nyugszik. Róla kapta nevét az Esztergomot Párkánnyal (ma: Stúrovo, Szlovákia) összekötő, 1895-ben átadott Mária Valéria híd.

Párhuzamos életrajzok

A szadai Legéndi Julianna és Habsburg Mária Valéria sorsa találkozott, illetve párhuzamosan futott családjaik története. Alkalmas tehát, hogy a parasztlány és a hercegnő életrajzát klasszikus műfaj szerinti elrendezésben mutassuk be. Legéndi Julianna (Szada, 1846. aug. 27.–1922. jún. 15.) 1867. szept. 8-án ment férjhez Juhász Sámuel földműves, kapás emberhez, akivel a 20. számú házban laktak. Első gyermekük, Lídia 1868. máj. 26-án jött a világra. I. Ferenc József osztrák császár és magyar király és Erzsébet, „Siszi” bajor hercegnő legkisebb leánya 1868. ápr. 22-én született Budán. A Mária Valéria névre keresztelt hercegnő 328 év után az első volt, aki hatalmon lévő uralkodó gyermekeként magyar földön látta meg a napvilágot. (A 328 évvel korábban született gyermek János Zsigmond, Szapolyai János király fia.) Erzsébet kívánsága volt az is, hogy Mária Valéria a budai várban szülessék meg, az ő akarata volt, hogy Gödöllőre hozzák a csecsemőt, mely kastély koronázási ajándék volt. Erzsébet királyné viszontajándéknak szánta a magyar nemzet számára Mária Valériát, azért is volt magyar parasztdajkája, és azért is tanították magyarul a csöppséget a dajkán kívül mások is. A koronázás után pontosan 10 hónapra született meg a hercegnő, ami azt mutatja, hogy a már 10 éve válságban lévő házasság megújult. Az újabb gyermek vállalása Rudolf trónörökös születése (1858) után tíz évvel, nem történt volna meg a kiegyezés, a koronázás és a magyar nemzet iránti szeretete nélkül.

Erzsébet királyné 1868. jún. 9-én elutazott ugyan Magyarországról és magával vitte a csecsemő Mária Valériát is, de 1868. augusztus végén visszatért Budára-Gödöllőre. Ezután választották ki Szadáról az új dajkát, Erzsébet ugyanis korábban már több dajkában „csalódott”. Felfokozott lelkiállapotba került Mária Valéria legkisebb „betegségére” is, olyasmire is, mint a fogzással természetesen fellépő láz. Szoptatós dajkának Szadáról meghívták Juhász Sámuelné, született Legéndi Juliannát (a korabeli nézetek szerint úriasszony nem szoptathatta gyermekét) a szintiszta magyar faluból származó parasztasszonyt, egy szőlőkapás ember feleségét. Ez a „politika”

beleillett Erzsébet királyné koronázás utáni magatartásába, gondolkodásába és fellépéseibe, melyekkel a magyar nemzetet kívánta előnyökhöz juttatni.

„A királyné gyakran egyik végletből a másikba esik. Néha a legcsekélyebb ok is elég ahhoz, hogy elfogja a szomorúság, a mélabú, sőt, hogy kétségbeessék. Azután újra féktelenül jókedvű, élcélődik s még a legünnepélyesebb alkalmakkor is küszködik a nevetésével. Különösen jól mulat Valéria új dajkáján, aki mély férfi hangján mindenféle csárdásnótát énekel s aztán meg, hogy örülten fél az egértől. Gödöllőn pedig sok az egér.” (Gróf Corti Egon Erzsébet életrajza, 165.o.)

Legéindi Julianna egy hónappal később született, mint Erzsébet királyné. Az Osztrák-Magyar Monarchia két fele között ingázó királyné bizonyos féltékenységek felidézésére adott okot a kor viszonyai között. Az osztrák és cseh tartományok sajtója még azt is számon tartotta és felhánytorgatta, hogy hány napot töltött a királyné a nemrég még forradalmi Magyarországon. „A német és szláv újságok már-már panaszkodnak, hogy Erzsébet világa teljességgel magyar világ, hogy mindig magyarul beszél, csak magyar nőkkel társalog s hogy a kis Valéria számára csak olyan dajkákat fogad, akik magyar népdalokkal csitítgatják a „kis magyar királylányt”. Erzsébet ebben az esztendőben kétszázhusz napot töltött Magyarországon, s ezért érthető, hogy nem valami nagy rokonszenvvel fogadják, amikor karácsony estére visszatér Bécsbe.”³

A szadai Juhász Lídia tehát tejtetvére volt Mária Valéria hercegnőnek. A magyar néphiedelmek szerint a tejtetvériség misztikus kapcsolatot teremt az egyébként egymásnak idegen gyermekek között, akik egy anya tején nőttek fel. Ez a kapcsolat a népi világ mélységeiben olyan szoros is lehet a felnőtt korban, mint amilyen a valódi vérszerinti rokonság.

Juhász Lídia 1888. aug. 15-én férjhez ment Magyar Istvánhoz, és Szadán a 110. számú házban laktak. Mária Valéria hercegnő 1890-ben férjhez ment Ferenc Szalvátor főherceghez, aki harmadfokú unokafivére volt a Habsburgok toscanai ágából, és többnyire a wallseei kastélyban laktak (Alsó-Ausztria). Lídia kilenc, Mária Valéria tíz gyermeket hozott a világra.

Lídia gyermekei		Mária Valéria gyermekei	
1. István	1889	1. Erzsébet	1892
2. Julianna	1891	2. Ferenc Károly Szalvátor	1893
3. István	1894	3. Hubert Szalvátor	1894
4. János	1896	4. Hedvig	1896
5. Lídia	1898	5. Tivadar Szalvátor	1899
6. Julianna	1900	6. Gertrúd	1900
7. Sámuel	1902	7. Mária	1901
8. András	1904	8. Kelemen Szalvátor	1904
9. Sándor	1906	9. Matild	1906
		10. Ágnes	1911

Magyar Istvánné, született Juhász Lídia első két gyermeke torokgyík járványnak esett áldozatul, István 1893. márc. 7., Julianna 1893. márc. 18. Ezért a következő első fiú megint István és a következő második leány megint Julianna lett az apa illetve a nagymama neve után. A Sámuel névvel a Juhász nagypapa nevét öröközték tovább. Lídia és Julianna 1924-ben Budapesten a református vallásról áttért a baptistára.

Mária Valéria gyermekeit sem kímélte a sors. Ferenc Károly Szalvátor a hainburgi katonai akadémián 1915-ben hadnagyként végzett, harcolt Oroszországban, Montenegróban, Romániában. Részt vett 1916-ban a belgrádi híd újjáépítésében, ezután utászkapitánnyá léptették elő. Spanyolországban halt meg 1918. dec. 10-én, még megérte az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlását és szétszaggatását. Hubert Szalvátor is harcolt a háborúban, 1917-ben nagy keleti utazást tett a török birodalomban, éppen a 24. órában. Az osztrák Habsburg-törvény értelmében 1919-ben ő is aláírta a trónról való lemondó nyilatkozatot. Mária Valéria legutolsó gyermeke, Ágnes még születésének évében elhunyt. Késői gyermek volt, anyja 44 évesen szülte. A hercegnő 19 év alatt 10 gyermeknek, a parasztasszony, Magyar Istvánné 17 év alatt 9 gyermeknek adott életet, ő utoljára 38 évesen szült. Úgy látszik, hogy mindketten addig szültek, amíg szülőképeseek voltak.

Juhász Lídia, Magyar Istvánné elhunyt 1948-ban.

Mária Valéria, a tejtestvére, 1924. szept.6-án hunyt el, Sindelburgban nyugszik (Alsó-Ausztria).³

Medgyánszky Berta (??) a gazdag gödöllői jószágigazgató lánya. Petőfi Sándor Gödöllőn is hosszabb időt töltött, itt ismerkedett meg a Grassalkovich-uradalom jószágigazgatójának leányával, 1845 júliusában szerelmes lesz belé, és megkéri a kezét, de a rangban jóval fölötte álló lány kikoszorúzza. Csalódásának emlékét örökítette meg a *Szerelem gyöngyei* című ciklusban. Petőfi gödöllői időszakához kötődik a *Robin Hood* első kiadásához készült műfordítás is. Az egykori vendégkönyvből az is kiderül, hogy Petőfi 1843. augusztus 29-én tett látogatást a gödöllői kastélyban és a díszkertben.

Miró Eszter (1935-2006, Gödöllő) szobrász, a magyar Képzőművészeti Főiskola díszítőszobrász szakán végzett 1959-ben Borsos Miklós és Illés Gyula tanítványaként. Néhány köztéri szobrot készített és pár tucatnyi kisplasztikát. Szobrai egyike a gödöllői Alsó parkban közkedvelt szarvas. Dantéről kisplasztikai sorozatot készített. 1968-ban a Dunaújvárosban (Dunapentele-Sztálinváros)

kialakított három műteremlakás egyikébe költözött (mindhármát fiatal női művészek kapták meg, rajta kívül Ravasz Erzsébet és Mészáros Edit), de egészségi okok miatt csak néhány évig élt ott. Gödöllői műtermében élete végéig észrevétlen készítette szobrait. A

³ Forrás: http://www.szada.hu/text/doc/fejezetek-sz_veg/f0602_parhuzamos_eletrajzok.htm

Petőfi Sándor Múvelődési Központ 2007-ben *Rejtőzködő szobrok* címmel emlékkiállítást rendezett műveiből. Életről Fuszenecker Ferenc és Lőrincz Ferenc készített kisfilmet.

A gödöllői Művésztelep női művészei, mesterei

Nagy Sándor feleségével és lányával

A magyarországi szecesszió egyetlen szervezett csoportosulása ez a művésztelep, melynek megalakulását 1901-re, Körösfői-Kriesch Aladár gödöllői letelepedésének idejére tehetjük. A csoport vezető tagjai: Körösfői-Kriesch Aladár, Nagy Sándor és Thoroczkai Wigand Ede már korábban is dolgoztak együtt, országos és világkiállítások alkalmával. A társaság magja az 1890-es években együtt járt Erdélybe nyaralni Diódra (ma Stremt), itt határozták el, hogy művésztelepet alapítanak. Ruskin művei és a Pre-Raphaelita mozgalom nagy hatással voltak az alkotó közösség szellemiségére.

1904-ben szövőműhely kezdte meg működését, ami később a művésztelep központjává, fő szervező erejévé vált. A textilmunkákat gödöllői és környékbeli leányok, asszonyok készítették. 1905-ben kezdték el a gödöllői művésztelep tagjai által tervezett szőnyeget nagyobb számban készíteni. 1907-ben a szövőműhely - később már szövőiskola - az Iparművészeti

Körösfői-Kriesch Aladárné kisfiával

Iskola tanműhelyévé vált, s így tovább élvezte az állami támogatottságot. A gödöllői művésztelep

Nagy Sándor kislányával

ezekben az években volt a leglátogatottabb és a legnagyobb létszámú. Ekkor már itt élt Nagy Sándor feleségével, Kriesch Laurával, Belmonte Leo és Juhász Árpád, ekkor találkozhatunk már Zichy István, Frecskay Endre, Raáb Ervin és Mihály Rezső nevével is, itt dolgozott Sidló Ferenc, Moiret Ödön, Undi (Springholz) Mariska és testvérei, Carla és Jolán, valamint a bácskai Frey-nővérek, akik a textilek tervezésében és kivitelezésében vállaltak szerepet. A korra és különösen a szecesszió művészetére oly jellemző módon a gödöllői művésztelep a művészet minden ágában jeleskedett. A szövőműhelyben tervezett textilekkel egyidőben jelentős épületdíszító állami megrendeléseket kaptak a gödöllői művészek. A művésztelepen szerelmek szövődtek az iparművészek között, és több művészcsalád sorsa fonódott egybe. A szövőműhely vezetői rendre nők voltak. A művésztelep felbomlásához az első világháború is jelentősen hozzájárult. De a végső lökést a szellemi vezető, Körösfői-Kriesch Aladár 1920-ban bekövetkezett halála adta. Ez vetett véget a közel két évtizedes, szecessziós művészeti csoportosulás tevékenységének.

Ma a művésztelep szellemi örökségét a Gödöllői Iparművészeti Műhely (GIM) folytatja. Ennek textilművésznői: Bódis Erzsébet, Farkas Éva, Katona Szabó Erzsébet, Remsey Flóra, Szekeres Erzsébet és Szuppán Irén.⁴

Boér Lenke

Boér Lenke (1885 Tövis-1956 Budapest)

Londoni ösztöndíj után költözött Gödöllőre, hogy kitanulja a gobelin készítést. Itt találkozott későbbi férjével, Mihály Rezső textiltervezővel, akinek több munkáját is az ő kezei valósították meg. Gyermekük születése után visszaköltözött Budapestre, de a kézimunkázást nem hagyta abba.

Frey Vilma (1886 Für-1973 Gödöllő) Ösztöndíjjal került Gödöllőre a szövőműhelybe. 1912-ben feleségül ment Remsey Jenőhöz, négy gyermekük született. A húszas években

⁴ <http://www.museum.hu/search/permanent.asp?IDP=1110&ID=735> alapján.

családi vállalkozásban működtettek egy textil manufaktúrát, ahol ő tanította be a szövőlánnyokat.

Frey Rózsa

Frey Rózsa (1887 Für-1975 Szentendre). Húgával együtt Juhász Árpád festő hívta őket Gödöllőre a szövőműhelybe tanulni. 1906-tól ő lett a szövőműhely vezetője, ahol Svédországban tanult növény-alapú textilfestési eljárást is alkalmazott. 1919-ben Szentendrére költözött, férjhez ment és három gyermeke született. Ettől kezdve már csak szabadidejében szőtt és hímzett, de gyermekeit a gödöllői szabad, művészi légkörben nevelte.

Kriesch-Nagy Laura

Kriesch-Nagy Laura (1879 Budapest 1966 Gödöllő) A Képzőművészeti Akadémián tanult, Körösfői Kriesch Aladár lánya, Nagy Sándor festő felesége. Meseillusztrációi és grafikái a gyermekek belső világát fedezik fel. 1920-tól a második világháborúig a gödöllői szövőiskola vezetője volt.

Undi Mariska

Undi (Springholz) Mariska

(1877 Győr- 1959 Budapest) Grafikus, festő, mese-illusztrátor, iparművész, játék- és bútortervező. Hat gyerekes győri családból származott, édesanyja figyelt fel lánya tehetségére, és ezért eladták a házukat, hogy Budapestre költözhessenek, ahol a kislány megfelelő oktatásban részesülhet. Ugyanígy gondoskodott többi gyermeke taníttatásáról, a család minden vagyonát erre költötte. Mariska a budapesti Képzőművészeti Akadémián Székely Bertalan tanítványaként (regionális

érdekesség a festő szadai műhelye) tanult. Itt ismerkedett meg Kriesch Laurával, a festő Kriesch Aladár lányával, s rajta keresztül került kapcsolatba a gödöllői művészteleppel. 1904-ben Angliába és Franciaországba ment tanulmányútra, az angol Art Nouveau és az Arts and Crafts mozgalom nagy hatással volt rá, később Nagybányán tökéletesítette festészetét. A gödöllői művésztelephez tartozott, szőnyeget is tervezett a műhely számára. Rövid ideig házasságban élt Boér Jenővel, a tolsztojiánus filozófussal. Saját műhelyét 1924-ben nyitotta meg Magna Ungaria néven. Érdekelte a népművészet, gyűjtőutakat tett Matyóföldre, Kalotaszegre és a Sárközben, a magyar népi hímzésekről *Magyar hímvarró művészet* címen könyvet adott ki 160 rajzzal és 107 fényképpel (1934), a tízkötetes *Magyar Kincsesláda* című sorozatában pedig népművészeti gyűjteményét adta közre (1937). Egyik legnagyobb megbízatása a budapesti Tűzoltó utcai kórház és a Dózsa György úti Népszálló freskóinak és faliképeinek elkészítése volt. (1919 és 1911). 1904-ben az első hazai gyermekjáték pályázaton második díjat nyert *Péterke király szekere* című fajtátéka. További érmekeket szerzett gyerekszoba terveivel: 1904-ben a St. Louis-i világkiállításon bronzérmet, a milánói 1906-ban aranyérmet kapott. Meseillusztrációi közül kiemelkedik a *Régen* c. mesekönyv, de több tankönyvet is illusztrált. A tízes években, mikor még a fűző nyomorította a nőket és nem a fogyókúra, a női egyenjogúsítási mozgalom által kedvelt laza „refomruhákat” tervezett, és viselt, melyek egy tunikából és egy felsőruhából álltak, fűző nélkül. Reform szándékáról több cikket jelentetett a kor ismert feminista lapjában a *Nő és a társadalomban*. Családnevét, Springholz, 1904-ig viselte, ekkor fölvette anyai ágának nevét, az Undit. A modern nő megtestesítője volt: önálló, saját kenyerét megkereső. Gellér Katalin kutatta munkásságát, a gödöllői művésztelep női alkotóiról egy glasgowi kiállítás kísérőanyagaként angolul jelent meg a *Women at the Gödöllő Artists' Colony* c. katalógus 2004-ben, mely a gödöllői múzeumi boltban kapható.

Undi Carla

Undi Carla (1881 Győr-1956 Budapest) textilművész, az Iparművészeti Főiskolán tanult. A gödöllői szövőiskola tervezője, itt ismerte meg férjét, Sidló Ferenc szobrászt. A szőnyegeken kívül kézimunkái és akvarelljei is híresek. Carlán és Mariskán kívül még két másik Springholz lány is művész lett: Jolán művészi kézimunkákat készített, unokatestvérük, Lenke rajz és művészettanár volt.

Festőnők

Női közösségek története

A gödöllői szövőműhely 1904-ben kezdte meg munkáját, mikor Kovalszky Sarolta, textilművész, hazai és nemzetközi díjak nyertese Németelemerből tönkrement műhelyét Gödöllőre mentette át Kriesch segítségével. A művészkolóniához szorosan

Gobelin készítés

kötődő műhely a ruskini ⁵ életideál megtestesítője volt, ezt a szellemiséget a műhelyre is kiterjesztették. A műhely fontos megélhetési forrása volt a helybeli nőknek. Leo Belmonte, svéd festő Párizsból települt

⁵ John Ruskin angol festő, művészettörténész, keresztény szocialista szociális reformgondolkodó, az Arts and Crafts mozgalom alapítója, Tolsztoj és Gandhi példaképe, 1819-1900

Gödöllőre családjával, fontos szerepet töltött be a műhely életében, a már említett iparművésznőkön kívül Kovalszky Sarolta és Guilleaumme Margit is a műhely szakértői voltak. Szakmai szempontból a műhely különlegessége a kilim, szumák, kivarrt szumák,

A szövőiskola

svéd vagy Scherrebeck, és ó-gobelin technika volt, témaválasztásban gyakran nyúltak magyar mitológiához és népköltészetéhez. A színezéshez jó minőségű növényi festékeket használtak, a növényeket egy időben maguk termesztették. Ebben nagy szerepe volt a szegénységi fogadalmat tett Kiss Valéria tanárnak. A szövőműhely az első világháborúig virágzott (akkor a férfiakat katonának hívták be, többen meghaltak, a francia állampolgár Belmontenak el kellett hagynia Magyarországot), 1909-ben volt egyetlen csoportos kiállításuk Budapesten a

Nemzeti Szalonban. 1910-ben húsz tanítvánnyal működtek. Ma a szövőműhely hagyományait a Remsey család viszi tovább, a GIM-ben ma is lehet szövést tanulni. 2007-ben Gödöllő városa mindhárom kulturális intézmény bevonásával kiállítást szervezett a *Gödöllői Szőnyeg* címmel.

Saját jegyzeteim....

Mi a REGINA?

REGionális Információk Nőknek, Anyáknak

A név jelképezi, hogy az alapítvány működésének sarkalatos pontja a regionalitás, az információ csere, és hogy tevékenységének fókuszában a nők állnak, akik vagy anyák vagy nem, de mindenképpen a helyi közösség tagjai.

A Gödöllői REGINA Közhasznú Alapítvány a 2003 tavaszán indult REGINA Csoportból fejlődött ki és vált önálló civil szervezetté 2005-ben.

Gödöllőn az Alapítvány tevékenységének fókuszában elsősorban a Regina Modell Program közösségépítési elemeinek megvalósítása áll. Alapja a női szolidaritás és összefogás, ami egy védett és összetartó teret, érdekképviselőt jelent a csatlakozóknak, a szimpatizánsoknak. Megvalósítói vagyunk egy RMP-n alapuló munkaerőpiaci reintegrációs programnak.

A REGINA általános célja

Az alapítvány működésének célja, hogy a nők társadalmi helyzete és esélyegyenlősége javuljon, hogy munkájuk erkölcsi és anyagi megbecsülése növekedjen, a jellemzően nők által végzett tevékenységek társadalmi, jogi és gazdasági támogatottsága erősödjön, hogy a nők számára a társadalom által kínált reális életvezetési alternatívák száma növekedjen, továbbá hogy mindezen keresztül a családok és családtagok belső harmóniája és stabilitása is erősödjön.

Hitvallás

Hiszünk abban, hogy ha a nők számára fenntartható alternatívák jönnek létre, amik segítik az egyéni életvezetési rutinok kialakítását, illetve a nők anyagi és társadalmi függetlenségének növekedését, akkor ez segítheti a családok stabilitásának megerősödését, és hozzájárul az egész társadalom boldogulásához.

További információ:

:: www.reginanet.hu :: www.reginakozpont.hu :: www.godolloregio.hu ::

